

ЗАПИСКИ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО

«Записки Чина св. Василя Великого» («ЗЧСВВ» або «*Analecta Ordinis S. Basilii Magni*») – неперіодичне наукове видання чернечого Чину св. Василя Великого (ЧСВВ), яке виходило у 1924-1939 рр. як I^{ша} серія та з 1949 р. – в Римі як його II^{га} серія.

Редактором I^{ої} серії «Записок» був о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ, при монастирі св. Онуфрія у Львові. Самі ж книги друкувалися у Жовківській друкарні, що діяла при монастирі ЧСВВ Різдва Христового. II^{га} серія «Записок» була поновлена в 1949 при Ген. управі ЧСВВ у Римі під редакцією о. Атанасія Григорія Великого, ЧСВВ, у 3-х секціях: «Праці й дослідження», «Студії різних галузей церковного і чернечого життя» і «Документи римських архівів».

1. Передісторія й вихід I^{ої} серії «ЗЧСВВ»: Львів-Жовква (1924-1941)

Думка про видання наукового часопису визрівала у Василянському Чині поступово¹ як серед настоятелів, так і василянських істориків, які відчували потребу заповнити прогалину про сам Василянський Чин і його суспільну місію серед народу та поділитися цінними скарбами, зібраними у монастирях впродовж століть. Найперше довголітній Протоігумен о. Платонід Філяс, ЧСВВ, уже від початків свого урядування (з 1904 р.) приділяв велику увагу бібліотекам й архівам, в яких зберігалися цінні рукописні колекції й стародруки. Зокрема він подбав, щоб бібліотеки й архіви були стало забезпечені коштами на рівні монастирів, організував розширення львівської бібліотеки й подбав про перевезення туди фондів з малих монастирів, а також дбав про студії молодих ченців для майбутньої наукової праці. Так уже в 1909 р. бр. М. Пелех відвідував виклади історії проф. М. Грушевського, у 1916 р. о. Г. Кінах ходив на курси історії України і давньої літератури під керівництвом С. Томашівського і К. Студинського. Василяни Г. Кінах, І. Баган та Й. Скрутень та інші були вислані на закордонні студії.

Справу видання «Записок ЧСВВ» дещо призупинила світова війна з 1914 р. й подальша московська окупація Галичини, а також пізніша польська окупація, під час якої у 1919 р. поляки поспіхом вивезли цінну Крехівську бібліотеку (і тільки деяка її частина була повернута з Варшави у 1924 р.), конфіскували Жовківську друкарню, а ченців цих монастирів запроторили до концентраційного табору в Домб'є.

Все ж таки справа видання «Записок ЧСВВ» була актуальна. За старанням о. П. Філяса, ЧСВВ, на Капітулі, яка відбулася у 1920 р. у Львівському монастирі, на 6-му її засіданні дня 29 квітня було прийнято в цій справі відповідне рішення (ч. 15), хоча дану постанову із-за несприятливих обставин тих часів не зразу ж вдалося перевести в діло.

Справу видання наукового органу було розглянуто на ширшій нараді/консультії², яку скликав о. В. Градюк, Протоконсультор, що заступав відсутнього Протоігумена, 4 січня 1922 р. у Львівському монастирі св. Онуфрія.

¹ Див. Ваврик о. М., ЧСВВ. *До постанов першої серії «Записок» Чина Св. Василя Вел. (1924-1948)* // «Записки ЧСВВ». – т. IX (1974). – с. 2-18.

² У нараді взяли участь шість отців: В. Градюк, Протоконсультор і Прокуратор Провінції, Теодозій Галушинський, третій радник Провінції і ректор Львівської архиспархіяльної семінарії, Йосиф Заячківський, Секретар Провінції й Адмонитор Протоігумена, Платонід Філяс, ігумен Жовківського монастиря, письменник, цензор книг і редактор журналу «Місіонар», Ігнатій Тисовський, ігумен Львівського монастиря св. Онуфрія та

На цій нараді, за пропозицією о. П. Філяса, було визнано і схвалено, спершу провести ювілей 40-ліття реформи нашого Чина (1882-1922) та 300-літній ювілей мученицької смерті св. Йосафата (1623-1923) з тим, що відсвяткування ювілею св. Йосафата може стати вступом і першим кроком до нового видання³. Тож справу планування святкувань і їхнє переведення було доручено о. Й. Скрутневі, ЧСВВ, який з 1920 р. уже завідував бібліотекою Львівської книгозбірні та проявляв організаційні й письменницькі здібності. Щодо «Записок ЧСВВ», то о. А. Калиш ЧСВВ, Протоігумен, який довгий час був на візитації в Канаді й Бразилії, повернувшись у 1924 р., призначив о. Й. Скрутня редактором «Записок ЧСВВ», затвердив ним же опрацьований проект редакції й дозволив приступити до видавання «Записок ЧСВВ».

Починаючи з вересня 1924 р., о. Йосафат увесь свій час до кінця року присвятив редакційній праці над першим випуском «Записок». Хоча о. П. Філяс, ЧСВВ, духовний батько «Записок», як і обіцяв, надав справі пріоритетності, все ж таки о. Скрутень мусів журитися про редакційну справу й купівлю паперу. Через о. Г. Кінаха, ЧСВВ, йому вдалося випросити в о. П. Булика, ЧСВВ, ігумена Мукачівського монастиря, 1 тис. чеських крон, за які було закуплено папір. У справі підтримки видання о. Скрутень звертався до владик та ігуменів багатших монастирів, щоб Бог благословив добрий почин і нове видання встоялося і згуртувало біля себе талановитих осіб⁴.

Тож у кінці 1924 р. великими стараннями і зусиллями о. Й. Скрутня, ЧСВВ, вийшов перший випуск I-ого тому «Записок Чина св. Василя В.». Видання зразу ж отримало визнання наукового товариства й української католицької ієрархії. Своє Апостольське благословення уділив Христовий Намісник папа Пій XI через свого секретаря, листом від 8 березня 1925 р. (ч. 39719), на руки о. Йосафата Скрутня, ЧСВВ⁵.

«Записки ЧСВВ» виходили в кількості 300-500 примірників і згідно із задумом⁶ редакції публікували цінні історичні документи й інші рукописні матеріали, що зберігалися у василіянських бібліотеках і архівах чи з інших джерел, які відносилися до історії Василіян; оригінальні наукові праці тогочасних авторів, актуальні статті, що опосередковано стосувалися ЧСВВ, історії Української Церкви; рецензії на публікації й бібліографічні огляди.

«Записки» поділялися на розділи: «Статті», «Матеріали», «Різне», «Бібліографія». Випуски містили як невеликі за обсягом статті та дослідження, так і більші праці, які також друкувалися окремими відбитками/виданнями, які отримали назву «Бібліотека Записок ЧСВВ». Редакція планувала видавати кожного року один випуск. Таких чотири випуски формували один том. Всього було видано шість томів:

I том (1 випуск, Жовква 1924, с. 1-160; 2-3 вип., Жовква 1925, с. 161-416; 4 вип., Жовква 1927, с. 417-672);

о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ

Йосафат Скрутень, консультор і бібліотекар Львівського монастиря // *Catalogus Ordinis S. Basilii Magni. Ineunte anno MCMXXII.* – Zovkva: Typographia PP. Basilianorum, 1922.

³ Див. Хроніка Львівського монастиря св. Онуфрія за 4 січня 1922 р. // Протоігуменат монастирів Чину св. Василя Великого. Львів. Хроніка монастиря за 1920-1930 рр. // ЦДІА України, м. Львів. – Фонд №684. – Опис № 1. – Од. зб. №2196. – с. 35-37.

⁴ Див. Хроніка Львівського монастиря св. Онуфрія за вересень-грудень 1924 р. // Там же. – с. 64.

⁵ Редакція, *Pro domo nostro* // «Записки ЧСВВ». – т. I (1924). – с. 149.

⁶ Скрутень о. Йосафат. *Предмова* // «Записки ЧСВВ». – т. I (1924). – с. 5-9.

II том (1-2 вип., Жовква 1926, с. 1-220; 3-4 вип., Жовква 1927, с. 221-488+VII+1);
III том (1-2 вип., Жовква 1928, с. 1-304; 3-4 вип., Львів-Жовква 1930, с. 305-764+VIII);

IV том (1-2 вип., Жовква 1932, с. 1-488; 3-4 вип., Жовква 1933-1939 і 1941, с. 489-784... був знищений⁷ в часі радянської окупації). В планах о. Й. Скрутня 3-4 випуски IV-го тому мали бути присвячені св. Василю Великому з нагоди 1600-ліття від його народження (329), але вони спізнилися через несподівану затримку 1-ої половини цього тому зі «Вступом до історії Церкви на Україні» (с. 1-160) проф. С. Томашівського, який помер 21.1.1930 р., тому його працю завершував сам о. редактор.

V том (1-4 вип., Львів-Жовква 1932-1936 і 1941, с. 1-224) стараннями о. Романа Луканя, ЧСВВ, був присвячений Лаврівському монастирю, зокрема його Окружній Головній школі. Первинно цей V том о. Й. Скрутень запланував видати у співпраці з о. П. Філясом на честь 50-ліття Добромільської реформи, але із-за його смерті (16.6.1930 р.), він залишився неоформленим, крім самої вступної статті о. Й. Скрутня, з якою він виступив на історичному конгресі у Варшаві. Вихід цього тому сповільнився. Втративши своїх найближчих помічників, о. Йосафат залишився «сам один одніський при «Записках ЧСВВ» як редактор, видавець, коректор і адміністратор в одній особі», як він сам писав у листі до Д. Оляничина у 1933 р.⁸, при цьому маючи ще й інші обов'язки⁹. Багато його часу йшло також на рецензію видань (всіх позицій на 1941 рік) було 1101. У 1937-1938 р. на кілька місяців зупинилася Жовківська друкарня, але остаточною перепоною виходу тому стало зайняття Львова радянськими військами 1939 й вимушена еміграція о. Йосафата Скрутня¹⁰. Після відступу зі Львова Червоної Армії о. Романові Луканеві, ЧСВВ, вдалося реконструювати V-й том і випустити його у 1941 із зазначенням «1932-1941».

VI том (1-2 вип., Львів 1935, с. 1-480; 3-4 вип., Жовква 1936-1939 і 1941, с. 481-752... теж знищений в часі радянської окупації).

За словами о. М. Ваврика¹¹, ЧСВВ, «Записки ЧСВВ» між двома війнами відіграли почесну роль першого церковно-історичного органу в українській мові, а також гуртували навколо себе істориків та дослідників української церковної й духовної культури так старшої генерації (С. Томашівського, І. Крип'якевича, Я. Гординського, І.

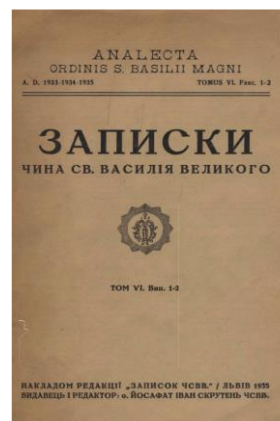
⁷ Цей 3-4 вип. IV тому і 3-4 вип. VI тому, які були повсюди зібрані матеріали, зокрема серед науковців і наукових установ, з якими був постійний зв'язок, увійшли в окремий збірник другої серії «Записок ЧСВВ» V/XI в 1967 р., щоб таким чином зберегти науковий дорібок, над яким довгі роки працював о. Й. Скрутень.

⁸ «Записки ЧСВВ». – т. IX (1974). – с. 13.

⁹ О. Йосафат був професором філософії у семінарії у Львові, а у 1928-1930 рр. – в Богословській академії; з 1930 р. – дійсним членом НТШ. Як священник давав реколекції в Галичині і сповідав у часі В. Посту, до 1935 р. був духовним провідником кількох осередків Марійських Дружин, брав участь у крайових і наукових конгресах, виголошуючи доповіді різними мовами. У 1931-1935 рр., перебуваючи у Жовківському монастирі, часто мусів виїжджати до Львівських архівів і зустрічей з науковцями, бо ж виготовляв життєписи визначних василіян й інших відомих українських церковних мужів до Польського Біографічного Словника та здійснював наукові пошуки.

¹⁰ У 1939 р. як місіонер о. Йосафат Скрутень перебував у Варшавському монастирі, опісля повернувшись, все ж таки 18 січня 1940 р. вирішив виїхати зі Львова, але потрапив у німецький табір, де перебував цілий рік, а перехорівши два рази, втратив 27 кг. З табору був звільнений за сприянням знайомих для праці в «Остміністеріум» як «спеціаліст по Сходу». Згодом трохи перебував в абатстві Бенедиктинців у Нідеральтайху, опісля працював в університетській інституції в Мюнхені, переносючи усі тяготи воєнного лихоліття, обмеження і контроль. Після війни при Ап. Візитаторові о. М. Вояковському був головою Археографічної Комісії при Апост. Адміністрації. Після амер. окупації Баварії о. Йосафат перебував у абатстві ОО. Бенедиктинців у Нідеральтайху, де навчав студентів в інституті ОО. Бенедиктинців східного богослов'я та виконував душпастирську працю. До Риму прибув у 1949 р., де обійняв уряд духовника в папській колегії св. Йосафата.

¹¹ «Записки ЧСВВ». – т. IX (1974). – с. 16-17.

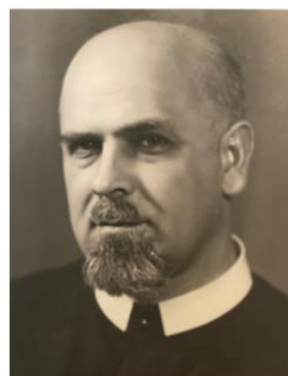

Огієнка, М. Возняка, А. Годинки), як і молодшої (В. Гаджеги, М. Голубця, В. Січинського, В. Залозецького, В. Заїкина, І. Мірчука, Б. Крупницького, Д. Оляничина, М. Андрусяка та інших), так католиків, як і православних, і до того теж іншомовні чи перекладені речі К. Королевського, О. Петрова, В. Харкевича, Е. Майковського тощо.

Загально в I-їй серії «Записок ЧСВВ» співпрацювало 95 науковців і дописувачів¹². Серед василіян дописувачами, крім самого о. Й. Скрутня, були отці: М. Ваврик, П. Філяс, Т. Галущинський, М. Каровець, Г. Кінах, Т. Коструба, М. Лончина, І. Луб, Р. Лукань, М. Марисюк, П. Теодорович, Д. Ткачук, А. Трух та інші.

2. Друга серія «ЗЧСВВ»: Рим (1949-2021)

Задум відновити «Записки ЧСВВ» зродився в Римі після другої світової війни¹³. Зачинателями цієї ідеї були о. Гліб Кінах, Ген. Вікарій Чину (1946-1949) та о. Теодозій Галущинський, Архимандрит Чину (1949-1952), які були співробітниками передвоєнних «Записок». Тут також зібралася більша група молодих ченців, які після завершення своїх студій, були здатними займатися науковою працею, зокрема о. Мелетій Войнар, о. Мелетій Соловій, о. Атанасій Великий, о. Севастіян Сабол та інші, які з часом долучалися зі своїми науковими доробками. За вихідну лінію було взято цілі передвоєнних «Записок», пристосовуючи її до нових обставин. Програма «Записок ЧСВВ» була укладена уже 27.04.1948 р., зокрема щодо видання II-ої секції II-ої серії¹⁴. Новизною II-ої серії «Записок» був їхній поділ на секції. В новій дійсності стали різномовними.

о. Атанасій Великий, ЧСВВ

Так зародилася нова, друга серія «Записок ЧСВВ» (1949 р.), відповідальним директором цілого видавництва провід Чину призначив о. Атанасія Великого, ЧСВВ (1949-1963), опісля ним був о. І. Патрило (1963-1996). Видавництво знаходилося в домі Головної Управи в Римі: в 1949-1960 рр. за адресою: Piazza della Madonna dei Monti, а опісля: Via Icilio, 40 (Piazza S. Prisca), яка в червні 1962 р. була перейменована на: Via San Giosafat, 8 (Aventino).

I-ша секція «Записок ЧСВВ», так звані «*Праці/Opera*». Тут друкуються цілісні праці на різні теми, які стосуються східноєвропейських історичних питань церковної тематики. Цю секцію розпочато в 1949 р. і вона на 2021 р. налічує 57 книг у різних мовах. Її редакторами були: оо. М. Войнар (1949-1954), Й. Мартинець (1954-1958), А. Великий (1958-1963), І. Патрило (1963-1979), К. Корчагін (1979-1999) П. Підручний (1999-2021).

Тут друкували свої праці й монографії отці: М. Войнар, М. Соловій, І. Назарко, А. Пекар, Р. Головацький, О. Баран, М. Ваврик, О. Купранець, А. Федюк, М. Марусин, К. Корчагін, Д. Блажейовський, Л. Глінка, І. Нагаєвський, І. Патрило, П. Підручний, П. Трофімов, Т. Грень та інші, зокрема Н. Полонська-Василенко, М. Вавжонек, А. Василяускене.

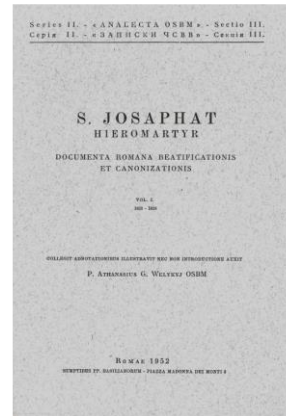
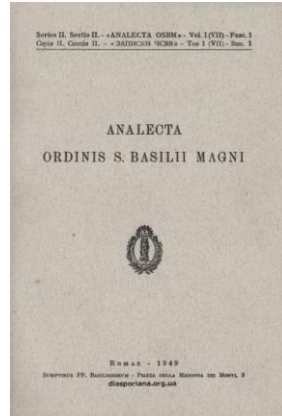
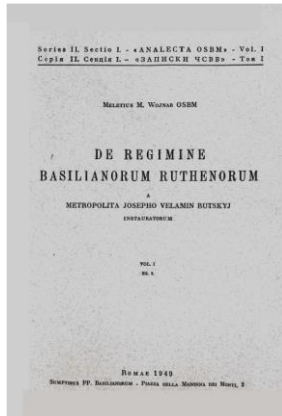
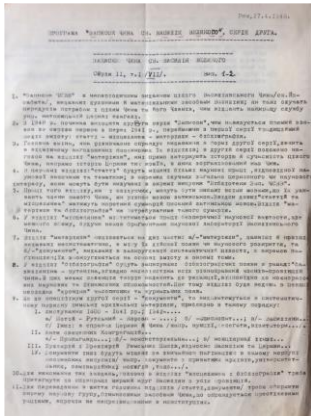
II-га секція продовжує передвоєнні «Записки ЧСВВ», за традиційним поділом: «Статті – Збірні документи – Різне – Бібліографія – Рецензії». Видання присвячене студіям з різних галузей церковного історіознавства європейського Сходу, і зокрема історії й діяльності Василянського Чину. Том складається із чотирьох випусків. Перший випуск першого тому «Записок/ЗЧСВВ» появився 5.04.1949 р., як зазначено в

¹² Index «Analectorum OSBM»: Series prima: Vol. I-VI (1924-1949). – Romae, 1949. – с. 26.

¹³ Див. Великий о. А., ЧСВВ. *До генези другої серії «Записок ЧСВВ» (1949-1974) // «Записки ЧСВВ». – т. IX (1974). – с. 19-23.*

¹⁴ Програма «Записок ЧСВВ»: серія II (Рим, від 27.04.1948 р.) // Архів Головної Управи Вас. Чину.

хроніці Головної управи Чину. В 1996 р. вийшов в Римі останній 15-ий том (або 21-й, включаючи передвоєнні видання). Редакторами видання були отці: А. Великий (1949-1953), І. Назарко (1953-1966), М. Ваврик (1966-1979), А. Пекар (1979-1996). Коректором укр. мови XII^{го} тому був о. Р. Головацький, а о. П. Підручний був Секретарем редакції (1980-1996). В цій секції була продовжена традиція видавати невеликі відбитки окремих статей та матеріалів, першою з яких був *Index «Analectorum OSBM»*: Series I: vol. I-VI (1924-1949), виданий у 1949 р. у Гроттафератській монастирській друкарні «S. Nilo».

Програма «Записок ЧСВВ»: «ЗЧСВВ», I секція, т. 1: «ЗЧСВВ», II секція: «ЗЧСВВ», III секція: S. Josaphat Hieromartyr I, 1952
 серія II (Рим, 27.04.1948) р. Wojnar M. De regimine Bas. т. I (VII), вип. 1, 1949
 R. a Metr. J.V. Rutskyj, 1949

В II-й серії друкували свої статті й дослідження отці: А. Великий, М. Соловій, І. Назарко, Т. Галуцинський, М. Ваврик, М. Войнар, Б. Балик, Р. Головацький, О. Баран, С. Сабол, А. Пекар, Г. Кінах, А. Федюк, К. Корчагін, І. Патрило, П. Підручний, М. Марусин, І. Хома, К. Королевський, С. Пап, а також Л. Винар, О. Оглоблін, Я. Соневицький, В. Щербаківський та інші українські історики, а також друкувалися дослідження отців Р. Луканя, Т. Коструба та інших авторів.

III-тя секція вміщає *Документи* з Римських Архівів, що торкаються історії Київської Митрополії та стосуються України й Білорусі, української і білоруської Церкви і Народів. Цю секцію зреалізував о. А. Великий за співпрацею своїх і чужих, аж до 10 вересня 1980 р., коли він припинив свою наукову працю з огляду на стан свого здоров'я. Її тимчасово перейняв о. П. Підручний, ЧСВВ.

Протягом 1949-1981 рр. опубліковано 55 томів збірок документів та матеріалів Ватикану архівів, які також висвітлюють історію України:

- «Bio- et Hagiographica: S. Josaphat Hieromartyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis» (Святий священномученик Йосафат. Документи беатифікації та канонізації: в 3-^х т. Рим, 1952-1967);
- «Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae illustrantia» (Документи Римських Архієреїв, які висвітлюють історію України: в 2-^х т. Рим, 1953-1954);
- «Acta S. Congregationis de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia» (Акти священної Конгрегації поширення віри, які стосуються католицької Церкви в Україні та Білорусі: в 5-^{ти} т. Рим, 1953-1955);
- «Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes» (Листи священної Конгрегації поширення віри, які стосуються католицької Церкви в Україні та Білорусі: в 7-^{ми} т. Рим, 1954-1957);

- «Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes» (Окремі конгрегації щодо справ католицької Церкви в Україні та Білорусі: в 2^{-х} т. Рим, 1956-1957);
- «Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum» (Листи київських католицьких митрополитів: в 9^{-тій} т. Рим, 1956-1980);
- «Litterae Nuntiorum Apostolicorum Historiam Ucrainae illustrantia» (Листи апостольських нунціїв, що висвітлюють історію України: в 14^{-тій} т. Рим, 1959-1977);
- «Supplicationes Ecclesiae Unitae Ucrainae et Bielarusjae» (Прохання з'єднаної Церкви України та Білорусі: в 3^{-х} т. Рим, 1960-1965);
- «Audientiae Sanctissimi de Rebus Ucrainae et Bielarusjae» (Папські Аудієнції в справах України і Білорусі: в 2^{-х} т. Рим, 1963-1965);
- «Documenta Unionis Berestensis eiusque Auctorum (1590-1600)» (Документи Берестейської унії та її авторів (1590-1600). Рим, 1970);
- «Litterae Episcoporum Historiam Ucrainae illustrantes» (Листи єпископів, що висвітлюють історію України: в 5^{-тій} т. Рим, 1972-1981);
- «Litterae Basilianorum in terris Ucrainae et Bielarusjae» (Листи василіан з України та Білорусі: в 2^{-х} т. Рим, 1979).

У 3^{-ій} секції опубліковано близько 20 тисяч документів, які хронологічно охоплюють XVI-XIX століття.

В усіх трьох секціях другої серії «Записок ЧСВВ» на сьогодні видано 127 об'ємистих томів. Більшість тих книжок видано завдяки щедрості українських фундаторів, які зуміли «відкласти відповідні й потрібні кошти на цю благородну справу: пізнати краще свою минувшину і оцінити більш підхожо діла і заслуги предків»¹⁵.

Книги друкувалися переважно в Римі у Салезіянській друкарні, що в різні роки мала різні назви¹⁶, понад 95 томів. Крім того в друкарні Ars-Graf надруковано 7 книг в 1953-1958 рр., в Abilgraf – три книги (1984-1996 рр.) та одну част. тому – в Tipografia del Senato (1960 р.). Україномовні книги друковано в Мюнхені (Німеччина): в друкарні «Logos» – част. випуску і 6 томів в 1954-1963 рр. та в друкарні «Сісего» – 2 книги в 1964 році. Василіянська друкарня в Торонто в 1960-1978 рр. надрукувала 6 книг, а починаючи з 1997 р. їх друкує Жовківська друкарня Отців Василіян, що видала уже 8 книг.

3. Підсумок

Наукова й письменницько-видавнича діяльність ченців завжди належала до найважливіших завдань і апостоляту Чину¹⁷. Впродовж своєї історії Василіянський Чин засновував друкарні й видавництва для поширення друкованого слова з метою проповідування Євангелія й навчання народу відповідно до потреб, можливостей і

¹⁵ Великий о. А., ЧСВВ. *До генези другої серії «Записок ЧСВВ» (1949-1974) // «Записки ЧСВВ». – т. IX (1974). – с. 22-23.*

¹⁶ «Scuola Salesiana del libro» (1949-1961), «Scuola grafica salesiana Pio XI» (1960-1967), Esse-Gi-Esse (1967-1981) та Tipografia Istituto Salesiano Pio XI (з 1982 р.).

¹⁷ Див. Патрило о. Ісидор, ЧСВВ. *Нарис історії Василіян – 1743-1839 // Нарис історії Василіянського Чину святого Йосафата. – Рим: Вид-во ОО. Василіян, 1992 // «Записки ЧСВВ». – Секція I. – т. 48. – с. 244-248; Лозинський М. *Науково-видавнича та просвітницька діяльність Василіянського Чину у Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.)*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» // *Лозинський Мар'ян Володимирович*, НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Львів, 2004. – 20 с.; Шкраб'юк П. *Монаший Чин отців василіян в національному житті України // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів: Місіонер, 2005; Лозинський М. *Релігійно-освітнє книговидання в Україні: історія та сучасність // Україна: культурна спадщина, нац. свідомість, державність. 2010. – Вип. 19. – с. 122-126; Лозинський М. *Релігійне книговидання Василіянського Чину в Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.)*. – Львів, 2010; Стасів о. К., ЧСВВ. *Місія високого слова: Василіянське книговидання: минуле, сучасне і майбутнє*. Жовква: «Місіонер», 2015. –464 с. +8 іл.***

обставин часу. Найбільш знані василіянські друкарні були у Вільно (1623-1839), де було надруковано 172 книги, в Уневі (1648-1771) – 69 книг, у Супраслі (1695-1805) – 181 книга, з яких 75 були церковною мовою, у Почаєві (1733-1831) – 394 книги, з яких 215 були церковно-слов'янською мовою. Усі ці друкарні видали 1309 книг. Були й ще менші друкарні у Мінську, Львові й Жировицях. З 1895 по 1943 рр. видавничим центром була Жовківська монастирська друкарня, де до другої світової війни було видано 495 книг¹⁸, серед яких була й I^{ша} серія «Записок ЧСВВ».

«Записки ЧСВВ» є окремою науковою серією, що поділяється на Львівську – I^{шу} серію (1924-1941) та Римську – II^{ту} серію (1949-2021). Крім неї в Римському видавництві видавалася й інша література, зокрема духовна в серії: «Українська духовна бібліотека» в кількості 81^{то} тому та друкувалися й інші книги, зокрема Святе Письмо у перекладі Івана Хоменка тощо, які зайняли своє заслужене місце в українській історично-церковній науці.

«Феномен цього видавництва, як зазначає проф. М. Тимошик, полягає в тому, що воно діяло не при науковій чи навчальній інституції, ... а як самостійний підрозділ українського монашого чину в еміграції. Однак, науковий рівень усіх видань та виконання їх саме з видавничого боку не може не викликати захоплення. Без перебільшення, за низкою складників культури книги (структура, службова частина, мовна грамотність, стилістика викладу наукового тексту, його складання, верстка, система покажчиків, додатків, посилань, зрештою, якість друку) василіянські наукові видання можуть і сьогодні слугувати для багатьох нинішніх «скороспілих» українських видавництв своєрідним зразком високого професіоналізму й відповідальності його творців»¹⁹.

о. Йоанікій Чверенчук, ЧСВВ
Рим, 03.11.2021 р. Б.

¹⁸ Катрій Юліян, ЧСВВ. *Про василіянські видавництва, друкарні й бібліотеки* // Календар «Світло» на 1993 рік. – Торонто, 1992. – с. 93; Див.: *Спис книжок Видавництва ЧСВВ в Жовкві* / Уклав о. Р. Лукань, ЧСВВ. – Жовква, 1936.

¹⁹ Тимошик Микола. *Видавництво Отців Василіян у Римі: специфіка видань та особливості редакційно-видавничого процесу*, с. 305-306 / М. Тимошик // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. – 2014. – Вип. 6. – с. 294-310. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Innbivys_2014_6_22.